

Te godine mama mi je poslala, iz Nemačke, gramofon i komplet ploča hera Baumgartena, čuvenog kompozitora, tamošnjeg; posebno se proslavio sakralnom muzikom. Osećala je, dakle, da imam sluha. Uostalom, i stric je voleo muziku. Raspevana porodica Ilijaški.

Pre podne smo išli u školu. Da sisamo nauku, rekao bi Toni. Podovi u učionicama bili su uvek sveže namazani. Taj miris ču nositi kroz ceo život, odatle. Svakog popodne bili smo u Stanici vatrogasaca, Angel i ja. Svi vatrogasci su slušali strica, bio je šef. Bio je i dirigent njihovog orkestra, maestrom su ga zvali neki stari momci, studenti. Angel i ja smo svakodnevno po nekoliko sati čutke slušali njihovo muziciranje, uživajući. Stric je dozvoljavao da se i Angel i ja igramo oko vatrogasnog kola i da diramo creva. Uopšte, stric me je najviše voleo, imao sam dovoljno razloga da verujem, i kasnije. Angel i ja smo se igrali prskanja i ja sam uvek pobedivao, a on je bežao, mokar. Njega su posle kod kuće grdili što se sa mnom druži, a on mi je opet, sutradan dok sam jahao na crvenim ledima cisterni, zavideo što imam strica.

Otat je u meduvremenu igrao karte, uvek sa čika Petrom, Andrejevićem, i uvek je dolazio kući uveče, pijan. Bio je mršav i crn, a govorili su da je bolestan. Ja znam da ga je često, naročito zimi, napadalo neraspoloženje, a možda je bio i tužan. On je sa mnom retko pričao. Sećam se: napolju sneg, na gramofonu se vrtili her Baumgarten, a otac mi nešto govorio o jugu i večitom letu. Toni, prisutan, rekao je da čim je leto — nije večito. U stvari, zime za nas nisu bile suvišne. Sa Tonijem sam išao u lov. Otac je mnogo pio zimi. Prava ruska zima, pričao je. Kad stegne, svaka zverka trag počake, govorio je Toni i svaki dan išao u lov. Toni je rođen za lovcu, stric je rođen za sviranje, mama je rođena da bude velika gospoda, kazao je jednom Toni, iskreno uostalom. U stvari, ja nisam znao zašto je rođen otac.

Ili ćeš i ti raditi, ili ja odlazim, govorila je Eržika ocu, s proleća. Tada je naročito opojno mirisala uzorana zemlja. Svi smo išli u polje, i otac. Dok je držao plug žile su mu oko očiju iskakale, a na Miška je stalno vikao. Posle svakog reda bi sedao na plug, znojav, i pričao da će novi rat, da ne može više ovako. Tog proleća, zaista, avioni su mnogo nad nama leteli. Idu kod mame i vraćaju se nama, objasnio je Toni. Mama je retko pisala, stricu, a novac je slala meni.

Onda sam otišao u grad na dalje školovanje. Tužno, u početku. U dvorištu internata bilo je nekoliko starih kestenova, sazrelih. Tu sam, u početku, našao nešto od jesenjeg sunca u našem selu. Posle sam se navikao. Sve manje smo pričali jedni drugima o svojim poljima, o svom Toniju. Igrali smo fudbal, išli u bioskop. Internat je počinjao biti naš. A onda smo pantalone, majice, patike, spakovali u plave sportske torbe. Sveske i knjige ostavili smo na tavan, za neko drugo vreme.

Kad sam stigao kući shvatio sam da je i tu sad potreban početak. Otac je bio neobično ostario, Miška su prodali, pa i Toni je bio dalek. Ali našao sam Angela. I opet smo po nekoliko sati dnevno uživali u muziciranju vatrogasaca, kao nekad. Eržiku sam sve manje voleo. Ništa se nije promenilo. Čuo sam kad je Ilinka rekla Toniju da se priča da se Erži vucara. Toni se smejavao. Otac je pio, Eržika je vikala, po starom.

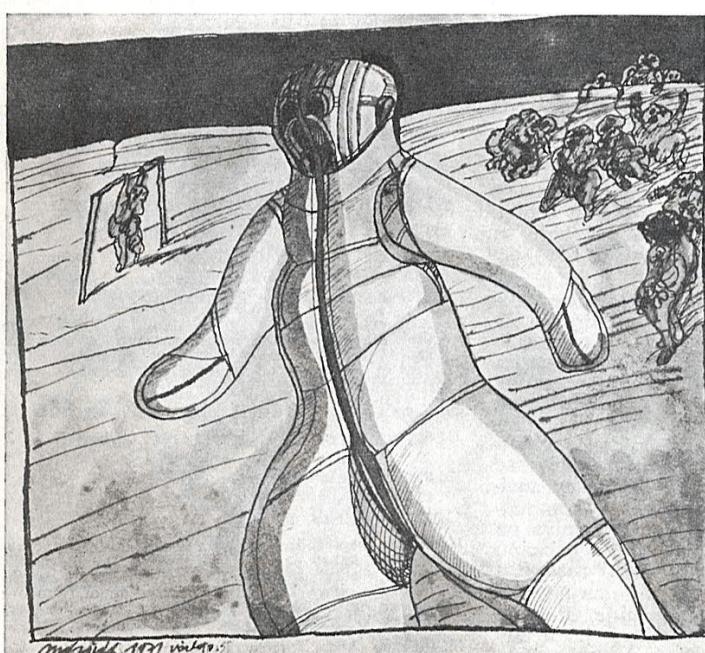
Angel i ja smo svaki dan išli u Stanicu vatrogasaca, i slušali muziku, išli na Tamiš da pecamo, pričali sa Dankom, dolmaševom čerkom, kupali se. Svoje prisustvo u kući sveli smo na minimum, tj. dolazili smo da prepričavamo. Tih dana smo učili da plivamo, u stvari. Toni je svaki dan odlazio u lov, a uveče nam je govorio da je najvažnije umeti čitati tragove, a sakriti svoje.

Tada se nešto dogodilo u fabrici cigle. Radnici su svi izašli napolje, u radnim odelima, i nisu hteli unutra da se vrate, iako je gospodin Popović govorio da bi to bilo najbolje. Govorili su da zahtevaju da se smeni direktor. Direktor je tada bio sa stricem, ja sam video; bili su tu i milicioneri. Stric je izveo napolje svoje ljude, u novim uniformama, sa belim sjajnim šlemovima. Izgledali su veličanstveno. Onda su dostojanstveno pošli sa svojim kolima-cisternama ka fabrici. Na ulicama je bilo dosta naroda. Neki ne moguće odoleti i zaplijeskaše. Radnici pred fabrikom su vikali: dole život na kredit. Onda počeše pevati, sve jače, između ostalog neke pesme koje je pevao i stric, sa svojima. Ali, strica nisu time obmanuli, i on reče: gasi. Voda je sredila stvar. Posle se mnogo o onome govorilo. Onda su se neke porodice i odselile. Kod strica su dolazili mnogi ljudi. Ubrzo je postao vatrogasac i Angelov otac, i još neki drugi.

Na Tamišu, daleko od sela, sve to nije bilo važno. Bilo je dosta voća, naročito lubenica. Čamcem sam prelazio Tamiš i brao ih, na drugoj obali. Prijetio sam da Danka ume da se smeje. Davao sam joj srce, iz lubenica. Kad je padala kiša otac i čika Petar su se kartali, pili dudovaču, i govorili, tiho. Toni je namigivao, nasmejan, i odlazio da čisti pušku. Ja ti kažem, govorio je Petar Andrejević, da zemlja nas tovi kao i mi svinje. Voleo bih da to doživim, ali ja sam ti već utovljen i zreo, rekao je, kratko otpijajući potom.

Celog leta mama se nijejavljala. Nisam o mami ništa ni čuo, jer se u kući nije smelo govoriti o njoj, zbog Eržike, a ni otac nije mario, izgleda. Jedino su avioni proletali, ponekad.

Što se čika Petra tiče, ispostavilo se da je bio u pravu: umro je, poslednjeg dana jula, posle kraćeg bolevanta, na nogama. Bili smo, Angel i ja, u Stanici vatrogasnog, kad je došao gospodin Peić i saopštio stricu tužnu vest i, poruku da dode sa svojim orkestrom, da bi poslednji oproštaj sa Petrom Andrejevićem dobio u tužnom sjaju; tj. poželjno je da dode po pola dva, reče. Stric je izrazio sumnju u mogućnost tako brzog dolaska, jer poslao je ljude da obidu te rene i popisu mesta potencijalnih požara, a te ljude mora sačekati. Jer mora

potpisati njihov izveštaj koji će još danas poslati u opštinu, a na osnovu koga će im ova odobriti povećanje kadra, tj. ljudstva, tako reče. Da, kaza stric, potrebno nam je mnogo novih ljudi. Jer sezona je, vrućine su velike, i sve je suvo. Onda je stric pitao gospodina Peića da li su zaboravljeni prošlogodišnji požari na Bobovom salašu, Tošinom salašu, Ilinom konaku, a i sad je ceo atar takav, lako zapaljiv, bez vode. I selo je takvo, vikao je mašući rukama. I mi moramo, neizostavno moramo angažovati nove ljudе, rekao je stric. Da bi eventualne štete sveli na što manju meru. Ovo je rekao već smirenio, možda zato jer je gospodin Peić pokazivao nameru da što pre ode.

Toga dana otac je obukao novo odelo. Rekao je da se i ja lepo obučem, a onda mi je doneo iz ormara neku kravatu, novu i skupocenu, ako je suditi po načinu na koji ju je otpakivao. Posle je ostala moja, zauvek. Ilinka se uvila crnim, ali izgledaše otmeno, začudo. Toni se brijao, pa namirisao, Eržika se namirisala. Svi su se ogledali i tražili čiste maramice, sem tate. U kući Ilijashkih svečanost, neke vrste. Onda smo pošli. Napolju je bilo veselo i sunčano.

Kakva vrućina, reče otac. Ni senke u koju bi se sklonio od svega tako životnog. Toni se nasmejao. U avlji Petra Andrejevića, bivšeg, bilo je dosta ljudi, a žene su trčkarale. U jednoj sobi sreće nas plač, i nabranje, Petrovih kćeri i komšinica, nabranje ovih poslednjih. Kao vrane su, crne, rekao je Angel kad je stigao. Ljudi su pričali i pili rakiju. Onda je došao stric. Pored njega su išli uniformisani vatrogasci, postrojeni. Prodorno su zavriskale trube. A posle gorova postrojili smo se i mi ostali. Tamo napred, oko onih sa sandukom, išao je stric, ponosno. Jedan čovek i Rajko Markov su išli ispred nas i govorili nešto o ceni kukuruza, visokoj. Tata je išao pored Angel i mene, čutke. Iza nas je jedan krupan, poznat glas, proricao crne dane, zbog suše. Čičica koji je išao uporedo sa nama stalno je brisao znojavo čelo i pljuckao, gledajući u nebo. Leda gospodina Popovića bila su uplivljana. Angel se smeškao. Ja sam smišljao vlasnika krupnog glasa iza nas. Na onoj strani ulice kojom smo išli nismo sreli nikoga, na suprotnoj je bilo dosta sveta. Ima šest venaca, reče jedna žena na drugoj strani. Mnogo, odgovori druga. Napred sam video Tonija, sa Eržikom. Muzika je lebdela iznad nas.

Kad su spustili sanduk na zemlju, u groblju, Angelov otac je izvadio listove papira, i sve se učutalo. Tužni zbole, rekao je i pogledao po svima. Onda je dugo čitao zastajajući ponekad, kod dužih reči. Onda je duže zastao i stric mahnu rukom. Trube zakrilište u nebo iznad nas, i neki se trgoše. Onda neko iz grupe Andrejevića ljutito zamahnu i muzika prestade, a Angelov otac nastavi čitati onaj list, s druge strane, opet često zastajajući. Posle duže zastade. I opet zamahnu ruka Andrejevića, ljuče, onda i stric, a muzika zapešra. Kad smo se vraćali, trube su visile, oborenje ka zemlji, kao glave suncokreta.

Kad smo ušli u dvorište Andrejevića prali smo ruke i brisali ih istim ubrusom, svi, sem oca. Ljudi su najpre pili rakiju. I pričali su sve glasnije, i smeđali se. Čovek bi pomislio da je na svadbi, rekao je otac Rajku Markovu, pored koga je sedeо. Svi su ljudi isti, odgovorio mu je ovaj. Nekoliko žena je posluživalo, i Eržika. Donesi mi biber, reče gospodin Popović, to ide uz rakiju. I meni, Erži, koju fefaronku, dodade Toni. Svi su bili izgladnjeni, sudeći po zadovoljstvu kojim susretoše kuvarice. Otac je nešto govorio Rajku Markovu, a ovaj mu reče: šta ti tu, i otac učuta.

Onda smo otišli kući. Eržika je rekla Ilinki da je fino nabraljala, a Ilinka je rekla da je Erži spremno posluživala. Obe su se složile da je gospoda Popović bila smešna sa svojim nametanjem i lažnim suzama. Onda smo se malo raskomtili, ali samo je Ilinka skinula svečanu odeću. Groblje je zbog živih, ne mrtvih, rekao je otac.

Angel i ja smo produžili da idemo na Tamiš, leta se nastavilo. Pripremali smo se da preplivamo reku, već jednom. I ne samo to: navikli smo na Dankino prisustvo. Međutim, otac nigde nije išao od kuće, pričao još manje. Eržika je govorila da on uobražava bolest, da ništa ne radi, zato. Otac je čutao. Tako je bilo celog leta, kod njih.

Što se strica tiče, on je ispunio plan; angažovao je neke nove ljudе, a nama je pružao zadovoljstvo, obučavajući njih. Ali to nije bilo dovoljno, i ja sam stalno odlazio na Tamiš, Angel takođe. Da pijemo sunce, govorio je on. Ja sam mislio da to nije sve. U svakom slučaju Tamiš je bio i naše more i naše jedino pristanište. I sunce, i polje, tog leta bili su nevinii; ispostavilo se kasnije, kad su u našim očima postali napor. Ovo leta je trebalo iživeti, shvatili smo naknadno. Ipak smo ga nekako proživeli, refleksom.

Onda je došla jesen, mirisna i zrela, ali sa bojom rastanka. Danka je rekla da ona ostaje ovde gde sve traje dugo, sem leta, i pitala je da li će doći. Eržika mi je peglala rublje, Ilinka je pripremala kolače. Tata me je pogledao, s vremenom na vreme. Ja sam skupljao stare knjige, kao. Budi dobar, slušaj učitelje, rekla je Ilinka, i piši. Kad se vratiš bićeš zreo, za lov, u muškar-

ca, rekao mi je Toni, napolju. Na stanicu me je pratio Angel, i ikad god sam se osvrnuo video sam Tonija, s leđa, ogromnog. Kad je došao voz, prepoznao sam onaj miris koji me je uzneniravao letos, i u polju. U vozu je bilo mnogo dima, a selo je bežalo od nas. Onda je počela kiša.

Došli smo u internat, ne svi, ali bilo je novih. Uostalom, teško smo se prepoznavali. A Tamiš, groblje, Toniji, nisu mogli ostati iza nas, jednostavno. Trajali su u nama naročito u početku. Važno je imati inteligentan nos, govorio je Toni, i ja sam voleo tražiti i nalaziti stare mirise u novim, gradskim. Često se ranjihal polje ulicama grada, onim zabačenijim.

U početku su u internat dolazili i nečiji roditelji, ponekad. Jednom, Cobanu su doneli fudbal i bele patike, češke, i još neke sitnice. Ovo nalično počela osam hiljadu, govorio je on posle. Ja sam mu rekao da je on još dečak, balavac. On je učtao, a mene su cenili, posle. Onda sam im ja pričao o pravom drugarstvu, o Angelu. O pecanju, preplivavanju reke, usamljenoj kući na obali, o devojci iz te kuće. Postajali smo polako kolektiv. Grad je postao podnošljiviji, a šetnje su prerastale u potrebu. Kad se sve uzme u obzir, moglo bi se reći da smo počeli da se korenimo.

Ali, zaboravljeni mirisi često su oživljavali. Cvetali su u pismima, paketima, posetama. Mene se nisu doticali.

Ipak, dok sam držao u rukama Ilinkino pismo, na nju sam mislio, s nežnošću. Otac je dao povoda da se o njemu govoru u celom selu, pa i dalje, pisala je. Naime, još u ponedeljak uveče obukao je svoje novo odelo, ono zeleno, uzeo iz kuće neke pare (kaže Eržika), i nestao, tj. niko ga od tada nije video. Javili su i miliciji. U selu se svi pitaju da li je pobegao, otiašao, ili nestao, i zašto ili kako. Toni kaže da je pobegao, Eržika kaže da će se on vratiti brzo, tj. kad potroši pare. U stvari, tako će i biti, vratiće se on.

Ti se ne sekiraju, piše dalje Ilinka, jer ni ovde se niko ne sekira. A sve će biti dobro. Sem toga, ovde nema ništa novo. Toni ide svaki dan u lov, pozdravio te. A ti samo uči, i ne brini ništa, pisala je Ilinka.

Onda su počele da padaju kiše, jesenje. To nas je zatvorilo u internat. Beznačajno, ništa se nije promenilo. Bilo je veselo, ali smo i učili. Ponekad smo slušali muziku, a ponekad mi je bilo i tesno. U stvari, osećao sam dolazak oštре zime. Bilo mi je drago, zbog Tonija. Ni ostali se nisu bojali snega, izgleda. Sneg pada, a škola postaje lepša. A poglede, slične Dankinim, počeli smo da vezujemo, čini mi se.

Otač se nije vraćao, začudo. Voleo bih da sam mogao videti Eržikino lice kad je otišao, zbog para. Otac je otišao, nešto ga je povuklo; treba pronaći čiji je to bio zov. Možda je otišao pokušati život, nekakav. Cena mu je skočila, u svakom slučaju. Tu nema ništa zagonetno, mislio sam ponekad. Za put sam stalno shvatao razlog više, a pravac manje. Naročito sam se radovao kad sam pronašao neke nezamislive, s gledišta Eržike, strica, pa i Tonija, možda. Maštao sam putovanje iznad sebe, tih dana.

Zima je kopnela ostavljavajući nam veću slobodu. Gledao sam reku, probudenu. I ja sam tekao nizvodno, poznatoj obali, dozivajući leto. U stvari, proleće je sigurno koračalo gradom. Ponekad bih se setio Danke. Ovde su počeli da nas vezuju pogledi slični njenim.

Onda sam dobio od Ilinke drugo pismo. Javljala je da su našli oca, mrtvog. I ponovo je otac postao aktuelan, opet mu je ime kao štafeta putovala po selu, pa i dalje. Onda mi je pisala o tome kako pastiri u planinskim krajevima, nekim, južno od nas, teraju ovce u planine, svakog proleća, i tu se zadrže da jeseni, živeći u letnjim, čobanskim, kolibama. I u takvoj jednoj kolibi našli su oca. A čoban je morao provaliti vrata, jedva je ušao, jer se otac beše iznutra dobro zakapio.

Tako nešto nisam slutio.

Moramo dati velike pare za prevoz, ali sahranili smo ga uz dobru muziku. Tebe nismo smeli uzneniravati, pisala je Ilinka, a i sahrana je moralta biti hitna. U dnu pisma Toni je, nepotrebno, dodao: budi muškarac, hrabar.

Očev let nije uspeo, znači. Jedino što sam želeo bilo je da nikog ne sretнем. Bio je lep, veseo dan, kao nekad. Kad sam ulazio, jedva sam srelo ptice. Polako sam išao, odgadajući susret kao drag, blizak. Dok sam se približavao najvećjem grobu sa strahom sam primetio da je popunjeno više od dve trećine groblja. Na grobu je bilo šest venaca, zelenih kao njegovo novo odelo. Čudno, otac je otišao a nije poneo sa sobom sva svoja lica. Njegovo poslednje lice se gubilo među ostalim, poznatim, pa ipak, sam pokušavao da ga pročitam.